POTREBNI CRNOJ GORI

Javiše mu iz Svetog Stefana: protopop Frano Ljubiša veoma je ostario, pa rođaci biraju za popa njegova unuka Krsta, «videći da oće bit pop»; obavezuju se vladici da će ga držati i smatrati za duhovnika, «kako su naši stari njegove stare». Vladika mrsi bradu: «Pa, nije to rđavo – s oca na sina ili unuka; i dobro je što su ga sami izabrali, oni se najbolje između sebe poznaju; a poslije nek drže što su uhvatili.»

Pa je napisao blagoslov risanskoj porodici Ćelovića: da se na njih spusti milost božja, da ih nebo sačuva od svakog zla i da žive u izobilju i sreći svakoj. Biće korisno ako one bolje i uticajnije porodice u Boki koliko-toliko pridobije, pa se s puno pažnje odaziva na svaku njihovu uslugu i usrdnost.

Usred ljeta, eto dobra glasa iz Beča – odgovor na molbu vladičinu. Preko svakog očekivanja, car Leopold šalje ono što je traženo. Doploviće morem dragocjena pomoć: tridesetak hiljada litara debelih mletačkih baruta, dvaput toliko litara olova, pa kremenova i hartije za fišeke, pa još dva topa sa lafetima i opremom za trista dukata za prevoz od mora do u Crnu Goru.

Da li se ijedan duhovnik ikad toliko obradovao ovakvom smrtonosnom poklonu? Vladika samo što nije zadigao mantiju da poigra.

«Imao sam i imam junake da ni pred kim ne moram u travu gledati, a sad me, evo, jedan car široke ruke obdari da

mogu svojim junacima pružiti ognja za bojeve. I da me u snu ne spopadaju ledeni znojevi od Bušatlije, Mećikukića i Mušovića i ne znam kojih još paša iz daljine. Jer mučno je braniti se samo praznim junaštvom... No, dobismo pravo ratno blago. Sklonimo ga i čuvajmo, braćo moja, da ga ni ljudsko oko ni sunce ne vide do prve tuđinske najezde.»

Jovan Radonjić pade u očajanje: tišti ga do gole kosti što iz Beča pomogoše vladiku, koji ispod ruskog zvona jedva diše, ali otud ne izlazi ni za živu glavu. Pa zavapi u jednom pismu: «Umilostivite se vrhu mene i moje bijedne familije; pišite mi e ću bježati u vaše kraljevstvo»...

Dođe na Stanjeviće Manda Živanova sa jednom rođakom, te obje padoše pred vladičine noge.

Evo ostadosmo sirote, bez muške glave!

Njeno dijete, Novak, odbježe u tursku zemlju i već mu povratka nema među naše seljane.

Krv je dužan, jado moj!

Ne od zla srca, no ga pritijesniše.

Pa smo domiljele, čestiti vladiko... e, domiljele mi obje sirote da priložimo crkvi Svete Gospođe našu kuću i baštinu, goru i vodu, suho i sirovo, što se naše nahodi u selo Tomiće i izvan njega...

A to za vječni pomen mrtvijeh...

I za zdravlje Novakovo, da mu bude mati božja u pomoći.

Vladika sklapa ruke i šapće molitvu i zahvaljuje ženama, pa doziva đakona da zapiše sve što budu rekle i da se udari veliki mohur na ovo tužno zavještanje.

Okupi dvadeset i četiri odabrana kmeta i guvernadura k njima («Da ne priča kako ga suminjujem kad se o narodnim poslovima radi»), pa pozvaše Martinoviće i Pobore da

ih izmire. Procijeniše nekoliko glava koje bjehu pale na objema stranama, pa sedam cetinjskih i četiri poborske rane. Dođoše na red paljevine i otmice i udarci i šteta, kad su Pobori slomili korita i zatisli vodu na Treštaniku, a Cetinjani Poborima urvali mlin i pustili koze u baštine, iako su podaleko. Nagna ih vladika da se pomire i utvrde kumstva i pobratimstva. I sve to bi zapisano i na kraju: «Ja Vladika Petar Petrović podpisah i potvrdih ovo pismo i koja parta ne posluša i na pristane da je od Boga prokleta.»

Opet izbi čarka između vladike i pokajnika Save Plamenca, koji bješe sebi utuvio u glavu da ga vladika mrzi i ne može ga «viđet koliko đavola». Želio je da prati Petra na putu prema Brdima, ali mu ovaj ne dade. Sad se uzjogunio Plamenac i piše Mainama, Brajićima i Poborima i kaže da se ne može tjerati s vladikom, «niti ćete mi vi dat da mogu», pa mora nekud bježati – od nevolje uzima crkvene stvari, nek svi znaju, da mu negdje posluže kao zaloga, pa će ih sigurno vratiti (iz Stanjevića je uzeo tada jevanđelje okovano u srebro, petilebnicu od srebra, okovani krst, dva kandila i kalež od srebra). A čim se vladika vrati s puta, dozva Plamenca, te se još jednom pomiriše. I tada mu reče:

Niti sam potreban ja tebi niti ti meni, ali smo obojica potrebni Crnoj Gori.

Siđe u Kotor da pomiri Rišnjane i Njeguše i zamoli ih da «jedan drugome sva zla daruju». Složiše se ljudi iz oba kraja da međusobno oproste glave i rane i pljenove i sve drugo. I utvrdiše: ako bi se našao zli čovjek da ovaj mir pokvari, njegovo pleme neka ga progna i kuću mu razori – ne učini li tako, to pleme duguje onome drugom ravno deset glava! Potom se iskumiše i izbratimiše, te vladika

veselom rukom potvrdi «knjigu od umira».

Sa Stanjevića poruči da mu dođu Kasćelani s glavarima njeguškim koji ih podržavaju. Valja smiriti teški sukob. Oko čega? Marija sa Mirca bješe udata u Brajiće; ne slagala se s mužem i bježala od njega, ali je rodbina uvijek natrag vraćala; umru joj muž i djever; Brajići posumnjaju da ih je otrovala. Potrgne se oružje, padne nekoliko glava i bude ranjenih. Pokušaju susjedi da ih pomire. Uzalud. Jedni i drugi tvrde da su u pravu – vadiće i maziju da to dokažu. I sad su pred vladikom. On im uputi teške stroge riječi i kletvu im nagovijesti i zaprijeti da će ostati izdvojeni od svih Crnogoraca, te im života biti neće, koliko gubavcima. Dugo potraja razgovor, pa na kraju vladika odnese jednu pobjedu – pristadoše da se zagrle i obećaše da jedni drugima neće nikad reći «krvniče» ni «dužniče».

Opazi: njegovi planinci su takvi – ako neko mora da slomi njihovu tvrdu upornost, onda nek to ne bude niko drugi do vladika.

Nije davno bilo kad je Mahmut Bušatlija pisao guvernaduru da bi s vladikom rado mir utvrdio. Radonjić je predao pismo vladici. Ovaj je počešće bacao oko na pašin rukopis i pitao se: je li to iskrena želja ili pokušaj da nas uspava? Jer, pisalo je «Tako isto i ja vami dobra hoću i mir i ljubav s vami imati.» I tražio je pouzdana i mudra čovjeka, koji bi s njim u vladičino ime o miru govorio. No glasovi iz Skadra govore drukčije: naprazno su bila sva ona uvjeravanja s pašine strane, on je u sebi krio želju da jednom do korijena pokosi crnogorske puškonoše i da na ovim stranama ne bude uspravna čovjeka, nego da ga dočekuje nisko pognuta raja.

I vladika se spremao. I dalje se mučio da ublaži unutrašnji razdor i da sačuva one zalihe municije. Nekad po svu noć premišlja: kako da postavi jače temelje reda? I radi

užurbano oko umira između Crnogoraca i jednog dijela Brđana. I kad mu se učini da su prvi razgovori krenuli dobrim putem, posla tamo kaluđera Gligorija Bućina, dosta okretna i staložena čovjeka. Na dobre vijesti od Gligorija vladika mu poručuje: «Nastavi». Tada kaluđer prelazi iz Bjelopavlića u Pipere, uruči im vladičinu preporuku i nagovori ih da se međusobno izmire, pa potom ode do Rovčana, Moračana i Uskoka. Njih je vladika posebno molio da se ne krve s Vasojevićima i da ne okreću pušku ni na koga s kim su trenutno u zlu (imao je pred očima najveće zlo – tursku najezdu). Pa im je još savjetovao da među se ne primaju kaluđere-lutalice, «zašto vidim da uče narod naopako i vjenčavaju krijući bezakono i svake rđave stvari čine i varaju narod i mame, pa im se poslije rugaju, a ne zna se ko su ni otkuda su, no se od njih čuvajte...»

«Šta čujem: Smail-beg Demirbegović, da ga sami bog ubije, sagradio tvrdu kulu u Zeti, u Mahali do samoga puta, a kraj kule podigao vješala – sa čardaka se naslađuje kad se o konopu njiše koji Crnogorac. I ne usteže se da objesi kakvo bezbrko momče ili klecava starca, samo da mu konop upusto ne visi o gredi. Ništa mu milije nego da muči uhvaćenu raju: usijane obruče stezao bi čovjeku oko pasa, udarao uz tabane vrele potkovice i užarene klince ukivao pod nokte, zora ga ne milovala! Takav krvolok ne može zemlju gaziti, jer sramoti cijeli ljudski rod. Ne mogah više slušati vapaje zetske sirotinje, već pozovem Petra Andrijina Strugara, on već bješe junačko ime za pojas zadjenuo. I rekoh mu: "Miči sa zemlje onu prokletinju!' A Petar, imenjak moj, ne sakri pravu riječ: "Hoću, vladiko. Da je krilat, moj je. Ili ću donijeti njegovu glavu ili moju Crna Gora više neće gledati!' I sačeka Smail-bega, koji se vraćaše od Žabljaka. Uspravio se u sedlu, a na koplje natakao dvije crnogorske glave. To još jače razjari moga

imenjaka. Ne htjede krijući pucati na Turčina, već iskoči preda nj – lijeva ruka maši se za uzdu da se konj ne propne, a desnica istrže mač. Smail-beg, vazda brzi i spreman za boj, prvi mahnu sabljom, ali se osvetnik izvi i jedno mu uvo pisnu od zvijuka. Od njegova mača ne uteče Smail-begova glava. Imenjak mi je donese na Cetinje. Te ga ja obdarih: dadoh mu nešto crkovne zemlje u Ceklinu, tek da je obdalje od turske ruke dugomašne. I otada sam ga držao bolje nego da mi je brat rođeni: u svako doba mogao je doći k meni i ostati u manastiru koliko mu je drago. Jer on je i Bušatliju, one godine, valjano dočekao sa svojih sedam drugova. I slušao je moju riječ i pomagao mi da smirujem zapaljenu krv. Jednom su dvanaest Katunjana – na mjestu Poljice Brskovsko – izazvali dvanaest ceklinskih megdandžija, među kojima bješe i moj imenjak. Kad opazi da će se oni vrsni junaci teško isklati, Petar iziđe na sredinu i poviče: "Nek s katunske strane iziđe Turčin Perov Cuca da se nas dvojica posiječemo, a vi se drugi onda pomirite i cjelivajte!' Svi to prihvatiše. Dva čovjeka krenu jedan k drugome s golijema mačevima. Sve su oči k njima okrenute. Ko li će koga prvi ugrabiti? – pitaju se posmatrači. Gledaju se pravo u oči. U mojeg imenjaka oko vedro i brk se jedan osmjehuje. Blagost se preli i preko lica onog Cuce, što ga sujevjerni roditelji Turčinom nazvaše. I jedan i drugi vide i osjećaju jasno i do dna grudi: jedno smo, od jedne stijene, od jedne iste nesrećne zemlje... I zagrle se, a sječiva im ispadnu i jedno se zabode u travu. Onda obojica kliknu svoju družinu, te se svi izgrle i pomire. To mi je junaštvo draže od svakog drugog na svijetu! Da mi je u Crnu Goru što više takvih megdana, gore bi mi same propjevale... A onaj Petar, imenjak moj, ne zna za uzmak kad se sa pravim Turčinom suoči. Zatreba li ikad, biće mi barjaktar u boju.»

SADRŽAJ POGLAVLJE 8.